

Граматичні форми та граматичні значення. Частини мови.

Граматична форма слова.

Способи вираження граматичних значень.

Критерії класифікації частин мови.

Граматична форма слова

-єдність граматичного значення і засобів його вираження.

Сукупність різних форм слова становить його парадигму:

вікно, вікна, вікну, вікном, вікні, вікна, вікон ...

Синтетичні форми - форми, в яких граматичне значення виражене в межах слова, тобто лексичне й граматичне значення синтезовані в одній формі:

писатиму

Аналітичні форми - форми, в яких лексичне і граматичне значення виражені різними словами: лексичне - самостійним словом, а граматичне – службовим:

will write

Суплетивізм - різні словоформи одного слова утворюються від різних коренів:

я - мене, good – better.

Способи вираження граматичних значень:

Синтетичні - способи, які виражають граматичні значення засобами, що знаходяться у межах слова:

1) афіксація, 2) чергування, 3) наголос, 4) редуплікація, 5) словоскладення, 6) суплетивізм.

Аналітичні - способи, які виражають граматичні значення засобами, що знаходяться поза словом:

1) за допомогою службових слів, 2) інтонації, 3) порядку слів.

• Афіксація

- це вираження граматичних значень за допомогою афіксів:

1. суфіксація - вираження граматичних значень за допомогою суфіксів:

зафарбувати – зафарбовувати, Arbeit "робота" - Arbeiter "робітник" ;

2. префіксація - вираження граматичних значень за допомогою префіксів:

малювати – намалювати, gehen "йти"- vergehen "проходити";

3. конфіксація - вираження граматичних значень комбінацією з префікса й суфікса, які діють разом:

machen "робота" - gemacht "зроблений";

4. інфіксація - вираження граматичних значень за допомогою інфіксів:

лат. vici "переміг" - vinco "перемагаю", fidi "колов" - findo "колю", тагальськ. sulat "письмо" - sumulat "писати";

5. трансфіксація - вираження граматичних значень за допомогою трансфіксів:

араб, катаба "написав", кутіба "написаний", катібу "той, що пише", кітабу "написання", уктуб "пиши";

6. нуль-афіксація, тобто відсутність афікса в одній з форм парадигми за наявності афіксів в інших формах:

укр. стіна - стін, рос. крестьянин - крестьяне.

- Чергування (внутрішня флексія):

зібрати – збирати, swim – swam – swam, Bruder - Brüder.

- Наголос:

моря (род. відм. однини) – моря (наз. відм. множини),

насипати (недоконаний вид) – насипати (доконаний вид).

- Редуплікація - повне або часткове повторення кореня, основи або цілого слова без зміни звукового складу або з частковою його зміною:

індонез. orang "людина" – orang-orang "люди", кит. сін "зірка" - сін-сін "зірки".

- Словоскладення - поєднання кореневої морфеми з кореневою:

фотостудія, профорієнтація, ladybird.

- Суплетивізм – утворення граматичних форм одного й того ж слова від різних коренів або від різних основ:
говорити (недоконаний вид) - сказати (доконаний вид),
нім. der Mensch "людина" - die Leute "люди, англ. I – me.

- **Спосіб службових слів**

Граматичні значення виражають артиклі: *schreiben* "писати" - *das Schreiben* "письмо", фр. *le table* "певний стіл" - *un table* "якийсь стіл";

прийменники: *їду в метро – піду до метро*;

допоміжні дієслова: *будемо танцювати*;

слова ступеня: *більш зручний*;

"пусті слова": *рись-самка, he-cat*;

сполучники: виражають сурядні та підрядні відносини;

частки: *прочитав би*.

- Спосіб інтонації

Виражаються:

- а) модальність речення (впевненість, запитання, сумнів, наказ або особисте ставлення мовця):

Він прийшов. Він прийшов? Він прийшов! Він ... прийшов;

- б) групування членів речення:

Казнить, /нельзя помиловать. Казнить нельзя, /помиловать;

- в) розрізнення простого й складного речення:

Бачу матір в садочку. Бачу: /мати́р - в садочку;

- г) розрізнення сурядності й підрядності:

Хмариться, дощ буде. Хмариться - дощ буде;

- г') актуальне членування речення:

Я купив подарунок. Я **купив** подарунок. Я купив **подарунок**;

- д) виділення вставних слів і речень:

Он может быть здесь. Он, может быть, здесь.

- Спосіб порядку слів

Може розрізняти:

а) підмет і додаток:

Буття визначає свідомість. Свідомість визначає буття.

Dogs love children. Children love dogs.

б) означення и означуване:

глухі вчені, вчені глухі; stone wall, wall stone.

Частини мови

- великі за обсягом класи слів, об'єднаних спільністю загального граматичного значення і його формальних показників.

Критерії класифікації частин мови:

- Семантичний критерій - передбачає віднесення до однієї частини мови слів із спільним загальним граматичним значенням:

предметність – іменник, дія – дієслово, якість – прикметник.

- Морфологічний критерій - до уваги береться своєрідність словозмінювання (морфологічні категорії) та словотвору:

категорія часу – дієслово;

-тель, -ник – іменник; -less – прикметник.

- Синтаксичний критерій - до однієї частини мови відносять слова зі здатністю виконувати однакові синтаксичні функції та з однаковою сполучуваністю:

функція підмету є характерною для іменника, присудка – для дієслова.

прислівники поєднуються з дієсловами (*швидко бігти*),
прикметники поєднуються з іменниками (*швидкий біг*).

Частини мови:

- Повнозначні (самостійні): іменник, займенник, прикметник, прислівник, дієслово, числівник, категорія стану;
- Модальні слова (проміжне явище між повнозначними і службовими словами);
- Службові: прийменники (післяйменники), артиклі, частки, сполучники;
- Вигуки.